

УДК 343.37

Вадим Давидюк,канд. юрид. наук,
Державна фіскальна служба України

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Стаття присвячена аналізу сучасного стану правового регулювання діяльності благодійних організацій в умовах здійснення ними імпорتنних операцій, що підлягають звільненню від оподаткування товарів (робіт, послуг), визнаних гуманітарною допомогою, та особливостей митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, що мають спрощений порядок, а також формулюванню висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства в зазначеній галузі.

Ключові слова: благодійна діяльність, благодійна організація, гуманітарна допомога, митне оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, попередження митних та податкових правопорушень, відповідальність суб'єктів благодійної діяльності.

Постановка проблеми. Протягом останніх років діяльність благодійних організацій в Україні набула активного розвитку. Безперечно, це сприяє забезпеченню соціальних потреб незахищених та малозабезпечених верств населення, вирішенню проблем постраждалих у результаті стихійних лих, екологічних, промислових чи інших катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів, жертв репресій, біженців і вимушених переселенців тощо.

Однак, незважаючи на численні позитивні аспекти благодійництва, в Україні мають місце численні зловживання в діяльності благодійних організацій, що призводить до порушення ними законодавства. Особливий режим оподаткування благодійних організацій, а саме звільнення від сплати митних платежів з вантажів, що визнані гуманітарною допомогою, спрощений порядок митного оформлення гуманітарних вантажів призводить до того, що під виглядом благодійної допомоги ввозяться на митну територію товари, які звільняються від оподаткування митними платежами, але у подальшому реалізуються за готівкові кошти без відповідного відображення у бухгалтерській та податковій звітності. Як наслідок, незаконне користування пільгами, використання спрощеного порядку митного оформлення вантажів, ухилення від сплати податків, митних зборів не лише дискредитує діяльність благодійних організацій в Україні, а й зумовлює недоотримання надходження до бюджету, що завдає збитків державі.

У зв'язку із цим актуальним є посилення контролю за діяльністю благодійних організацій в Україні і проблем, які пов'язані із цим питанням. Адже недосконалість законодавства про благодійні організації і нерегульованість багатьох питань, пов'язаних з їх створенням, функціонуванням, контролем за їхньою діяльністю, оподаткуванням, спонукає до внесення змін та подальшого вдосконалення чинного законодавства.

Метою статті є дослідження сучасного стану правового регулювання діяльності благодійних організацій в умовах здійснення ними імпорتنних операцій, що підлягають звільненню від оподаткування товарів (робіт, послуг), визнаних гуманітарною допомогою, та особливостей митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, що мають спрощений порядок.

Стан дослідження проблеми. Питанням діяльності благодійних організацій приділяли увагу такі вчені, як: Н. Ю. Беляєва, Л. Е. Бідний, В. І. Борисова, М. І. Брагінський, С. В. Вороніна, Г. В. Гончаренко, В. Л. Згурська, О. В. Козерод, В. М. Корнієнко, О. Ю. Литвіна, О. І. Сидоренко та ін. Проте їхні дослідження більшою мірою стосувалися історичного аналізу благодійності, характерних рис та процесів організації благодійної допомоги, правових та економічних засад організації діяльності благодійних об'єднань тощо. Комплексного вивчення правового регулювання діяльності благодійних організацій в умовах здійснення ними імпорتنних операцій не про-

водилося, це питання залишається сьогодні малодослідженим. Саме окремі аспекти оподаткування благодійних організацій в умовах здійснення ними імпорتنних операцій є надзвичайно важливими та потребують подальшого вивчення з метою реформування чинного законодавства України задля запобігання злочинним схемам та попередження митних та податкових правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Треба зазначити, що законодавство України про благодійну діяльність та благодійні організації базується на Конституції України та складається із Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI (далі – Закон № 5073-VI), Цивільного кодексу України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів.

Саме Закон № 5073-VI визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечує сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій [1].

При цьому благодійною організацією є юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом, як основну мету її діяльності [1, ст. 1].

Стаття 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI визначає види благодійних організацій. Зокрема, благодійна організація може бути створена як благодійне товариство, благодійна установа чи благодійний фонд з урахуванням особливостей, визначених цим Законом та іншими законами України.

Сферами благодійної діяльності є такі, як: 1) освіта; 2) охорона здоров'я; 3) екологія, охорона довкілля та захист тварин; 4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; 5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога; 6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності; 7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини; 8) наука і наукові дослідження; 9) спорт і фізична культура; 10) права людини і громадянина та осно-

воположні свободи; 11) розвиток територіальних громад; 12) розвиток міжнародної співпраці України; 13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України; 14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні; 15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану [1, ст. 3].

Саме з метою сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану починаючи з 2014 року в нашій державі надзвичайно збільшилась кількість благодійних організацій. Зокрема, за даними ДФС України протягом 2015 року 480 благодійними організаціями ввезено на територію України понад 18 тис. тонн гуманітарних вантажів на суму понад 130 млн. гривень.

Зі збільшенням кількості суб'єктів благодійної діяльності в Україні, на жаль, збільшалося випадків порушення чинного законодавства. Зокрема, мають місце правопорушення на всіх етапах діяльності благодійних організацій, а саме від заснування, реєстрації, функціонування до моменту припинення таких юридичних осіб.

Необхідно також зазначити, що суб'єктами благодійної діяльності є не лише благодійні організації, які утворені та діють відповідно до Закону № 5073-VI, а також інші благодійники та бенефіціари [1, ст. 4]. Бенефіціаром є набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом. Бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юридичні особи, що одержують допомогу для досягнення цілей, визначених цим Законом [1, ст. 1].

Нині одним із першочергових завдань держави у зазначеному напрямі є посилення контролю щодо набувачів благодійної допомоги, оскільки даними суб'єктами благодійної діяльності спостерігаються численні порушення норм чинного законодавства.

Необхідно зазначити, що в Законі № 5073-VI, в статті 1, дається лише визначення категорії «бенефіціар» без подальшого розкриття детального механізму набуття ними такого статусу, отримання допомоги та, як наслідок, притягнення до відповідальності у разі використання допомоги не за цільовим призначенням.

Оскільки саме на практиці ми спостерігаємо, що злочинці задля отримання невідконтрольного державі прибутку та ухилення від сплати податкових та митних платежів реєструють благодійні організації з метою здійснення протиправної діяльності, що пов'язана з увезенням товарів під виглядом гуманітарних вантажів. Таким чином, злочинці безперешкодно ввозять на територію України вантажі з використанням преференцій з мита та податку на додану вартість і після цього реалізують їх через торгову мережу, ухиляючись від сплати податків.

Правові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги визначені Законом України від 22.10.1999 № 1192-XIV «Про гуманітарну допомогу» (далі – Закон № 1192) [4]. Згідно зі статтею 1 Закону № 1192 гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умов дотримання вимог статті 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Стаття 4 Закону України № 1192 визначає спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги. Так, до спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги належать: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

При цьому саме спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги приймають рішення за погодженням з органами доходів і зборів, центральними

органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я, у сфері економічного розвитку, державну фінансову політику, державну політику у сфері цивільного захисту, Міністерством внутрішніх справ України, органами Національної поліції, Національним банком України чи його філіями (територіальними управліннями) [4, ст. 4].

Відповідно до ст. 5 Закону України № 1192 спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги зобов'язані: у день прийняття рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою розмістити його на своєму офіційному веб-сайті, що є підставою для його використання органами, які здійснюють державний санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний, фітосанітарний, екологічний та радіологічний контроль товарів (предметів) гуманітарної допомоги; в одноденний строк після прийняття рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою направити таке рішення в електронній формі до органів доходів і зборів та інших державних органів у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [4, ст. 5].

Стаття 5 Закону України № 1192 визначає, що за нерозміщення та/або несвоєчасне розміщення рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою на офіційному веб-сайті, а також за ненаправлення та/або несвоєчасне направлення рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою до органів доходів і зборів та інших державних органів посадові особи спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги несуть відповідальність відповідно до закону [4, ст. 5].

Однак на практиці має місце порушення даної норми в частині погодження з фіскальними органами рішень про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою, що призводить до прийняття необґрунтованих рішень стосовно визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою.

Також варто зосередити увагу на особливостях звільнення від оподаткування товарів (робіт, послуг), визначених гуманітарною допомогою. Зокрема, визнання товарів (робіт, послуг) гуманітарною допомогою здійснюється спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги у кожному конкретному випадку з урахуванням особливостей, визначених статтею 6 Закону України № 1192. При цьому звільнення від оподаткування товарів (робіт, послуг) гуманітарної допомоги здійснюється у порядку, встановленому Податковим кодексом

України та Митним кодексом України. Плата за виконання митних формальностей поза місцем розташування органів доходів і зборів або поза робочим часом, що встановлена Митним кодексом України, не справляється при ввезенні на митну територію України товарів гуманітарної допомоги. На підставі рішення про надання гуманітарної допомоги отримувачам гуманітарної допомоги за межами України держава забезпечує донорам України повернення податку на додану вартість у порядку, встановленому Податковим кодексом України [4, ст. 6].

Також мають місце особливості митного оформлення вантажів, визнаних гуманітарною допомогою. Митне оформлення вантажів (товарів) без справляння плати за виконання митних формальностей поза місцем розташування органів доходів і зборів або поза робочим часом, встановленим для органів доходів і зборів, здійснюється органами доходів і зборів за наявності рішення відповідних спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги про визнання таких вантажів (товарів) гуманітарною допомогою.

Товари (предмети), що ввозяться (пересилаються) як гуманітарна допомога, підлягають першочерговому безкоштовному спрощеному декларуванню органам доходів і зборів відповідними установами та організаціями незалежно від форми власності, з обов'язковим проставленням у товаросупровідних документах, вантажних митних деклараціях клейма «Гуманітарна допомога. Продаж заборонено», завіреного печаткою митника [4, ст. 8].

Також Постановою Кабінету Міністрів від 15.08.2014 № 347 [5] на період проведення АТО спрощено пропуск через митний кордон України, декларування та митне оформлення гуманітарних вантажів, що направляються низкою міжнародних організацій, зокрема Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, НАТО, ООН.

Нині ми спостерігаємо численні порушення в діяльності благодійних організацій, зокрема, не лише в частині уникнення оподаткування здійснених імпорتنих операцій, а й ввезення комерційних товарів під виглядом «гуманітарної допомоги» з метою подальшої реалізації та отримання прибутку. Саме тому необхідне не лише посилення контролю щодо процедури митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, їх перетину через митний кордон України, а й посилення відповідальності осіб, винних у вчиненні податкових та митних правопорушень.

Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI передбачена відповідальність у сфері благодійної діяльності. Так, відповідно до ст. 27 суб'єкти благодійної діяльності і посадові особи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про благодійну діяльність у порядку, встановленому законом [1, ст. 27].

Також Законом України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192-XIV визначена відповідальність за порушення законодавства про гуманітарну допомогу. Так, особи, винні у порушенні законодавства про гуманітарну допомогу, несуть відповідальність згідно із законами України. Зокрема, порушеннями законодавства про гуманітарну допомогу, що тягне за собою кримінальну або адміністративну відповідальність, згідно із законом, є:

- використання гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням;
- використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку;
- нерозміщення та/або несвоєчасне розміщення спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою на своєму офіційному веб-сайті;
- ненаправлення та/або несвоєчасне направлення спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою до органів доходів і зборів та інших державних органів;
- порушення органами, які безпосередньо здійснюють державний санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний, фітосанітарний, екологічний та радіологічний контроль товарів (предметів) гуманітарної допомоги, строків проведення відповідних видів контролю товарів (предметів) гуманітарної допомоги.

Товари (предмети) гуманітарної допомоги, які продаються за грошові кошти або передаються за інші види компенсації, та (або) виручка, отримана за такий продаж, вилучаються або конфіскуються у встановленому законом порядку.

Отримувачі гуманітарної допомоги, які допустили порушення законодавства про гуманітарну допомогу, за рішенням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, виключаються з Єдиного

реєстру отримувачів гуманітарної допомоги [4, ст. 12].

Однак, незважаючи на визначену в законі відповідальність у сфері благодійної діяльності, на практиці реалізувати дані правові норми складно через існування прогалін та суперечностей у нормах чинного законодавства.

Висновки

Зважаючи на викладене, можна дійти висновку, що законодавство України про благодійну діяльність та благодійні організації в умовах сьогодення є недосконалим та потребує доопрацювання та численних змін. Так, потребують вдосконалення правові норми щодо діяльності благодійної організації починаючи із моменту її створення, реєстрації, напрямів діяльності до прийняття рішення про ту чи іншу допомогу бенефіціарам та подальшого використання благодійних товарів (робіт, послуг).

Зокрема, першочерговими завданнями реформування законодавства вважаємо:

– на етапі створення благодійної організації: посилення державними органами контролю та деталізації процедури щодо реєстрації, перереєстрації та зміни засновників благодійних організацій;

– на етапі прийняття рішення щодо введення допомоги на територію України: внесення змін щодо процедури безпосередньої присутності директора благодійної організації на комісії щодо визнання вантажів, коштів, у тому числі в іноземній валюті, виконаних робіт, наданих послуг гуманітарною допомогою;

– на етапі отримання допомоги: посилення контролю щодо набувачів благодійної допомоги із заборною зміни бенефіціарів, впровадження реєстрів адресної допомоги, запровадження звітування перед контролюючими органами тощо.

Статья посвящена анализу современного состояния правового регулирования деятельности благотворительных организаций в условиях осуществления ими импортных операций, подлежащих освобождению от налогообложения товаров (работ, услуг), признанных гуманитарной помощью, и особенностей таможенного оформления грузов с гуманитарной помощью, имеющих упрощенный порядок, а также формулировке выводов и предложений, направленных на совершенствование законодательства в указанной области.

Ключевые слова: благотворительная деятельность, благотворительная организация, гуманитарная помощь, таможенное оформление грузов с гуманитарной помощью, предупреждение таможенных и налоговых правонарушений, ответственность субъектов благотворительной деятельности.

This article analyzes the current state of the legal regulation of charitable organizations in terms of their implementation of import operations to be exempt goods (work, services) recognized humanitarian and peculiarities of customs clearance of humanitarian aid, with simplified procedure and formulation of conclusions and proposals to improve the legislation in this area.

Key words: charity, charity, humanitarian assistance, customs clearance of humanitarian aid, prevention of customs and tax offenses, liability of charities.

Також для розвитку благодійної діяльності в Україні важливим аспектом законодавчого регулювання є стабільність і прозорість умов оподаткування. Постає необхідність дослідження специфіки, напрямів та умов модернізації й трансформації оподаткування благодійної діяльності, що відповідає сучасній світовій практиці. Формування законодавчої бази, яка сприятиме активному розвитку благодійності, може, своєю чергою, забезпечити стабільне фінансування галузей соціально-культурної сфери й регіональних та місцевих програм та змінити систему відносин держави й громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12/stru/para036#o36>.
3. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/stru/para1062#n1062>.
4. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1192-14/para01#o1>.
5. Питання митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2014 № 347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347-2014-п>.
6. Про Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2000 № 544 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/544-2000-п/para11#n11>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.